

עוד על הפעולה למען פדיון שבויים בוויניציאה בראשית המאה הי"ז

Author(s): דניאל קארפי

Reviewed work(s):

Source: *Zion* / ציון, Vol. (תשמ"ו), pp. 502-504

Published by: [Historical Society of Israel](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70039811>

Accessed: 05/12/2011 14:10

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

הערות והארות

עוד על הפעולה למען פדיון שבויים בוויניציאה בראשית המאה הי"ז

מאת דניאל קארפי

לפני שנים אחדות פרסמתי ב'ציון'¹ רשימה קצרה 'על אירגון הפעולה למען פדיון שבויים בין יהודי ויניציאה במאה הי"ז', שבה הצבעתי בין השאר על הפעילות למען מצווה זו שנעשתה בקרב יהודי ויניציאה, וביוזמתם גם בקרב יהודים שבערים אחרות, בטרם התארגנו בעיר שתי החברות הידועות לפדיון שבויים – זו של הקהלים הספרדי והלוואנטיני וזו של קהל האשכנזים. העליתי אז את הסברה, שפעולה שהיקפה רחב כל כך, הן מבחינה כספית הן מבחינה גיאוגרפית, 'התפתחה בהדרגה ועברה שלבי התארגנות שונים' במסגרת מוסדות הקהילה, בטרם נמסר הטיפול בה לידי החברות.

על אחד השלבים הללו, אולי מן החשובים שבהם, מעידה 'הסכמה' (פארטי) מיום 25 בספטמבר שס"ט, שנתקבלה ב'ועד הקטן' של קהילת ויניציאה, היינו, בוועד המשותף לשלושת הקהלים: האשכנזי (שייצג גם את קהל 'האיטליאני'), הספרדי-פורטוגזי והלוואנטיני. 'הסכמה' זו, שלא היתה ידועה עד כה בספרות המחקר², קובעת שייגבה בשלושת הקהלים סכום כולל של 500 דוקאטים לשנה, וכי המעות הללו יוצאו לצדקה של פדיון שבויים. הגבייה תימשך 'עד כל משך הקונדוטה הנוכחית', היינו, כפי הנראה, עד סוף שנת 1613³. זו איננה איפוא הוראת שעה לאיסוף תרומה לשחרור יהודי או קבוצת יהודים משביים, אלא פעולה יוזמה ומתוכננת של הקהילה לטווח של שנים.

כמו כן, שמונה שנים לפני כן, בר"ח אדר שני שס"א, נתקבלה בוויניציאה 'הסכמה' בדבר הטלת מס גולגולת שנתי בשיעור של 'מחצית השקל' למען עניי ארץ ישראל⁴. הסמיכות בזמני 'הסכמות' אלה, שעניינן בשני תחומים שרב בהם המשותף מבחינת ההיקף הבינלאומי של הפעולה, מצביעה

1 ציון, מו (תשמ"א), עמ' 155–158.

2 כנודע אבדו רוב הפנקסים של קהלי ויניציאה, ובכלל זה פנקסי 'הוועד הקטן', אולם החלטותיו של ועד זה לשנים 1607–1623 נשתמרו בתרגום לאיטלקית בכרך השמור בארכיון ויניציאה (סימול: Cattaver 242). מר דוד מלכילאל, המכין עבודת מחקר המבוססת בחלקה על פנקס זה, הפנה את תשומת לבי ל'הסכמה' זו (היא בדף 72 ע"ב), ואני מודה לו מקרב לב.

3 'הסכמה' איננה מפרשת אם הכוונה לקונדוטה שניתנה לאשכנזים – כפי שהוא קרוב לוודאי – או לזו של הלוואנטינים והפורטוגזים. הראשונה ניתנה ב-8 באוקטובר 1607 לחמש שנים וחודשה בשנת 1613, השנייה ניתנה ב-6 באוקטובר 1598 לעשר שנים וחודשה בשנת 1611.

4 'הסכמה' נדפסה בסיום ההקדמה של ר' ברוך קלימני לפירוש על התורה של ר' משה אלשיך (תורת משה, ויניציאה שס"א, דף ו ע"ב).

על מגמה ברורה, שקנתה לה אחיזה בקרב יהודי ויניציאה, ליצור דפוסים של קבע למילוי שתי המצוות. בדיעבד אף למדים אנו, שפניהן של החלטות אלה לא היו אל הקהלים שבויניציאה בלבד. על ההחלטה משנת שס"א בדבר גביית 'מחצית השקל' למען עניי ארץ ישראל נכתב לכל הקהילות, הקרובות והרחוקות, לעוררן להצטרף אף הן ליוזמה זו.⁵ הוא הדין לגבי ההחלטה למען פדיון שבויים, שנאמר בה בפירוש שהמעוץ ייגבו פה ובשאר הקהילות; ואמנם, איגרת מוויניציאה בנידון זה משנת 1610 נשתמרה בארכיון קהילת מאנטובה.⁶ וזה לשון ה'הסכמה', לפי הנוסח האיטלקי⁷ ובתרגום לעברית:

Mercore sera, 25 Settembre 369⁸

Vada parte per parte del Chacham Almosnino, Moisè Soave et Rafael Cabib, come tre degl'homeni della Congregation piccola, che sia riscosso qui in Venetia dalle tre Università ducati 500 all'anno; et principij il tempo dal giorno che sarà posta parte nella Congregation grande, et questi danari s'habbin da spender nella charità del riscatto de Schiavi, et duri la spesa suditta dal giorno che sarà posta la parte nella Congrega grande, fino il corso di tutta la presente condotta; ma però, prima ché si pongha la Parte nella Congrega grande, sijno ballottati in questa Congrega nostra, conforme l'ordine nostro, li Capitoli, ordini et parti che si dovranno osservare

- 5 אגרות ר' יהודה אריה ממודינא, מהדורת י' בוקסנבוים, תל-אביב תשמ"ד, עמ' 215–216.
- 6 ש' סימונסון, תולדות היהודים בדוכסות מאנטובה, ירושלים תשכ"ג, א, עמ' 315. מכתב בדפוס, אף הוא בעניין גביית מצות לפדיון שבויים, מיום כ"ב בניסן שס"ח, נשלח מוויניציאה לפאדובה (פנקס ועד ק"ק פאדוואה, מהדורת ד' קארפי, ירושלים תש"ס, ב, עמ' 96), ואפשר שהוא מעיד על 'הסכמה' קודמת של אחד ממוסדות קהילת ויניציאה. אך המכתב עצמו לא נמצא ואין יודעים את פרטיו.
- 7 ראה לעיל, הערה 1.
- 8 תאריך זה מעורר כמה קשיים. שנת שס"ט היתה שנה מעוברת וה'25 בספטמבר חל בה פעמיים – בתחילתה ובסופה. בתחילת השנה חל ביום ו' ט"ו בתשרי, היינו, ביום א' של חג הסוכות, ובאותו יום בוודאי לא נתכנס הוועד (לבד מזה שיום ד' בערב יכול להיות יום ד' או יום ה', אך לעולם לא יום ו'). בסוף השנה חל ה'25 בספטמבר ביום ה' כ"ו באלול שס"ט (1609), והוא תאריך אפשרי. אך אם התכנס הוועד ביום זה, הרי שה'הסכמה' כתובה שלא במקומה, שכן זו שלפניה היא מ'2 בדצמבר (1608) וזו שלאחריה היא מ'2 בינואר (1609). אמנם יש בפנקס עוד 'הסכמות' שנכתבו שלא במקומן, אך הן נעתקו בין ה'הסכמות' שנתקבלו לאחר מכן, ולא בין אלה שנתקבלו לפני כן, כבמקרה זה. אפשר איפוא שנפלה טעות בשעת העתקת ה'הסכמות' לתוך הפנקס, לאחר שתורגמו. אבל אולי נפלה הטעות בתרגום עצמו. אפשר שבמקור העברי היה כתוב 'ליל יום ד' כ"ה לחודש התשיעי שס"ט'. 'החודש התשיעי' – במניין החודשים העבריים משמע, היינו, חודש כסלו. ואילו המתרגם כתב בהיסח הדעת את החודש התשיעי לפי הלוח הנוצרי, היינו, חודש ספטמבר. כ"ה בכסלו של שנת שס"ט היה ביום ד' בשבוע, 3 בדצמבר 1608. אם אמנם נתקבלה ה'הסכמה' ביום זה, היא הועתקה בפנקס במקומה. בין כך ובין כך, ההפרש בין שני התאריכים איננו גדול ואין הוא מעלה ואיננו מוריד לעניין הנידון.

nell'ordine dell'esiger et divider il denaro, et tutte le cose dependenti dell'esiger i denari per il riscatto de Schiavi, che si esigerano qui et dalle altre Congrege et da altri lochi; il tutto in tutto et per tutto come restarà primamente in questa Congrega nostra; et fù presa in questa Congrega nostra con 10 de si et una di no

יום ד' בערב, 25 בספטמבר שס"ט

הושם פארטי מצד החכם אלמושנינו, משה שואבי ורפאל חביב⁹, כמו שלושה מאנשי הוועד הקטן, שייגבו פה ויניציאה משלושת הקהלים ה' מאות דוקאטים לשנה; ותהיה התחלת גבייתם מן היום שבו תאושר הפארטי בוועד הגדול, והמעוֹת האלה יוצאו לצדקה של פדיון שבויים, ותמשך הוצאה זו מן היום שתאושר הפארטי בוועד הגדול עד כל משך הקונדוטה הנוכחית: אמנם, לפני שתאושר הפארטי בוועד הגדול, יצביעו בוועד שלנו, בהתאם לתקנותינו, על הקאפיטולי [=תקנות], הסדרים והפארטי, שיהיו חייבים לשמור בסדר גביית המעוֹת וחלוקתן, ועל כל מה שנוגע לגביית המעוֹת לפדיון שבויים, שייגבו פה ומשאר הקהילות וממקומות אחרים; הכל בכל מכל, כפי שיוחלט בראשונה בוועד שלנו. ונתאשרה הפארטי בוועד זה שלנו על פי י' הן א' לאו.

9 הם, לפי הסדר, מפרנסי ק"ק 'תלמוד תורה' (ספרדי), ק"ק 'בית הכנסת הגדולה' (אשכנזי) וק"ק לוואנטיני.